

Naš "udio" na ovom svijetu

Očuvanje tradicionalnih religijskih normi jeste od najveće važnosti za muslimane danas, bilo da žive na Istoku ili Zapadu. Sa svijetom oko nas koji postaje sve materijalističniji kako dani prolaze i koji se zbog toga može obračati samo najspoljajšijem dijelu čovjeka, to jest njegovom tijelu, suočeni smo s velikim izazovom: kako mi kao sljedbenici vjerovjesnika Muhammeda, a.s., da se vjerno pridržavamo njegovih duhovnih učenja usred svijeta koji općenito zaboravlja na Boga i koji teži zamijeniti sjećanje na Boga sjećanjem na lažne bogove modernog svijeta, od kojih je glavni među njima bog materijalizma?

AUTOR:
MOHAMMED RUSTOM

Š ENGLESKOG PREVEO:
HARIS DUBRAVAC

Često čujemo kako ljudi govore o potrebi da uravnotežimo svoju religiju (*din*) i ovozemaljski život (dunjalu). Ovo je prilično neuobičajena formulacija u tradicionalnom islamskom načinu govora, naročito jer Kur'an dunjaluku suprotstavlja ahiret (budući svijet) a ne *din*. Suvišno je reći da su muslimani u prošlosti imali jasne prioritete. Oni su razumjeli šta zahtjevi življenja u islamu za sobom povlače i znali su šta životni zahtjevi na ovom svijetu podrazumijevaju. Stoga nisu imali potrebu "pogađati" ravnotežu između tog dvoga, budući da im se ona prirodno uklopila u život, koji je bio, takoreći, obilježen stalnim sjećanjem na Boga, slušanjem ezana na ulicama, općim nedostatkom podvojenosti tako svojstvene svijetu u kojem danas živimo itd. Međutim, u današnje vrijeme, možda zato što ova prirodna ravnoteža ne postoji, mnogi će nastojati podsjetiti sebe i druge na potrebu da svoj *din* i dunjaluk održavaju u međusobnom skladu. Iz onoga što vidjeh tokom proteklih godina, ovakav stav zaista ne vrijedi mnogo. To znači da trebamo juriti za ovim svijetom što je više moguće, pod uvjetom da obavljamo islamske obrede, ma koliko površno. Pravi etički i duhovni život u tom slučaju nije raspoloživ. Dakako, ono što

se zapravo kazuje jeste: "Budite vezani za ovaj svijet koliko god želite, ali i pobrinite se da uklopite islamske prakse u svoje svakodnevlje." Ovo je jednako kao da kažete: "Pobrinite se da se vaš *din* uklapa u vaš dunjaluk." Trebali bismo tražiti nešto dublje od ovog površnog pristupa životu. Muslimani iz prošlosti, koji su najbolje utjelovili tradicionalne norme i vrijednosti islama, samjeravali su svoj svakodnevni život duhovnom životu, svoj dunjaluk *dinu*.

Moderni muslimani koji žele naglasiti važnost bavljenja dunjalukom obično navode ovaj kur'anski ulomak da bi podupri svoje stajalište: "A ne zaboravi svoj *udio* na ovom svijetu".¹ Njihovo razumijevanje ovdje jeste da se "udio" odnosi na materijalno blagostanje. U ogromnim razmjerama, može se čak uzeti da se odnosi na neograničenu potragu za materijalnim stvarima. Stvarni kontekst ovog kur'anskog odlomka uključuje savjet koji vjerovjesnik Musa daje jednom od svojih neprijatelja - Karunu, koji je bio član Faraonovog dvora. Odgovarajući dio njegovog savjeta Karunu je sljedeći: "I time što ti Bog dade, traži prebivalište onog svijeta, a ne zaboravi svoj *udio* na ovom svijetu" (28:77). Čuveni komentatori Kur'ana u klasičnoj islamskoj civilizaciji (kao što su Et-Taberi, El-Kurtubi i Fahrudin er-Razi) nude brojna tumačenja ovih riječi vjerovjesnika

¹ Prijevodi iz Kur'ana, s izmjenama, preuzeti su iz: *The Study Quran: A New Translation with Notes and Commentary*, uredili Seyyed Hossein Nasr, Caner Dagli, Maria Dakake, Joseph Lumbard i Mohammed Rustom (New York: HarperOne, 2015).

"I time što ti Bog dade, traži prebivalište onog svijeta, a ne zaboravi svoj *udio* na ovom svijetu." (28:77).

Musaa.² Konkretno, on savjetuje Karuna, koji je bio veoma bogat, da koristi svoje bogatstvo za činjenje dobra i da s njim ne bude pohlepan. Ali taj savjet ima i opću primjenjivost. Kad je posrijedi posebno riječ "udio", komentatori nam kazuju da se može odnositi na činjenje dobrih djela i davanje milostinje ili jednostavno na uživanje u blagodatima koje nam Bog dade na ovom svijetu.

Istovremeno, riječ "udio" može ukazivati i na naše grobove. Stoga se riječi "a ne zaboravi svoj *udio* na ovom svijetu" razumijevaju kao "a ne zaboravi grob dok si na ovom svijetu". Dakle, "udio" o kojem je riječ vezan je za sjećanje na smrt. Prema ovakvom čitanju, uzevši u cjelini, riječi: "I time što ti Bog dade, traži prebivalište onog svijeta, a ne zaboravi svoj *udio* na ovom svijetu" imaju veze s traganjem za budućim svijetom i načinom na koji koristimo ovaj svijet kao sredstvo za ostvarenje tog cilja. U stvari, ovaj savjet

² Tumačenja ovog ajeta koja su ovdje data su preuzeta iz komentara na 28:77 od Canera Dajlija u: *The Study Quran*.

vjerovjesnika Musaa može se čitati kao uputa da uravnotežimo *din* i dunjaluk, ali s *dinom* kao uvjetom za naše držanje na dunjaluku.

Uzimajući kao tačku našeg propitivanja tumačenje da se "udio" može odnositi na sjećanje i pripremu za smrt, na koji način trebamo biti ljudi koji su duhovno ukorijenjeni i usmjereni na budući svijet (što je osnovna sastavnica muslimanske pripadnosti) istovremeno nastojeći nastaviti dostojanstven život i izdržavanje na ovom svijetu?

Očuvanje tradicionalnih religijskih normi jeste od najveće važnosti za muslimane danas, bilo da žive na Istoku ili Zapadu. Sa svijetom oko nas koji postaje sve materijalističniji kako dani prolaze i koji se zbog toga može obračati samo najspoljajšijem dijelu čovjeka, to jest njegovom tijelu, suočeni smo s velikim izazovom: kako mi kao sljedbenici vjerovjesnika Muhammeda, a.s., da se vjerno pridržavamo njegovih duhovnih učenja usred svijeta koji općenito zaboravlja na Boga i koji teži zamijeniti sjećanje na Boga sjećanjem na

lažne bogove modernog svijeta, od kojih je glavni među njima bog materijalizma? To onda dovodi do pitanja je li moguće gomilati bogatstvo i u isto vrijeme ostati vjeran učenjima islama.

Ovdje "materijalizam" razumijevam u njegovom najnegativnijem smislu. To znači da nije prosto zgrtanje materijalnih dobara srazmjernih našim potrebama u svakodnevnom životu, već, radije, potrošnja materijalnih dobara od strane pojedinaca daleko iznad svake razumne, potrebne mjere u njihovom svakodnevlju. Uzevši u velikim razmjerama, kao određujuća osnova svakodnevnice, materijalizam postaje jedinstveno gledište s kojeg se gledaju sve druge stvari. Naše trenutne globalne krize, bilo da su vezane za rat, siromaštvo, ekologiju i slično, sve sežu do jednog jedinog problema materijalizma.

Materijalizam može iziskivati samo uništenje ljudskog bića i društva u cjelini, pošto je tako usko vezan za pohlepu i druge bolesti ljudske duše. Dio ljudske prirode je željeti sve više i više. Zaista, takvoj pretjeranoj želji

Nužno je da tražimo Božiju izdašnost na ovom svijetu i da nastojimo uspostaviti, koliko god je to moguće, život koji je nama ugodan, našim potomcima, našim zajednicama itd. Jedan od *mekasida* ili ciljeva islamskog prava (šerijat) jeste očuvanje imetka (*mal*) i to je nešto što nije promaklo nijednom od velikih učitelja islama, prošlih i sadašnjih.

PIŠE:
EKREM TUCAKOVIĆ

Bosanska država kao polje spasa

Već odavno život ljudi u skoro svim suštinskim i egzistencijalnim aspektima i potrebama odvija se uglavnom u okvirima (nacionalne ili građanske) države. Iako svoja prava ostvaruje i lojalnost iskazuje konkretnoj državi, ulema preovlađujuće još razmišlja i piše u kategorijama ummeta, univerzalne ili idealne zajednice muslimana. Ukoliko muslimani žele osmišljavati svoju vjerničku ulogu i mjesto na ovom svijetu – što to su dužni: “i nastoj time što ti je Allah dao steći ahiret, a ne zaboravi ni svoj udio na ovom svijetu” (El-Kasas, 77) – a imajući u vidu da se to mjesto i uloga u savremenosti realizira unutar okvira države i nacije, nema ništa prirodnije nego da se suštinska pitanja života i krajnjeg cilja vjere, između ostalog, sagledavaju u komplementarnom odnosu unutar okvira konkretne države i nacije.

Temeljna čovjekova potreba i cilj na Ovom svijetu je dobar, ugodan život, s tim da se muslimansko poimanje ugodnog života kreće unutar okvira islamskog morala i pravde. Na pitanje krajnjeg cilja ili onoga što je najvažnije za muslimane, vjerujem, jednodušno vjernički odgovor mogao bi se sažeti: spas na Ahiretu i ulazak u Džennet. Na razini teorije za spas na Drugom svijetu nije potrebna ni država ni nacija. Međutim, u stvarnosti savremenog života, itekako su važni. To što neko može biti dobar musliman na bilo kojem geografskom području, istodobno ga ne oslobađa prinude da ostvaruje svoja prava i služi interesima i potrebama nacionalne ili građanske države. Bošnjaci muslimani su, u velikom broju i u više valova, krajem 19. i tokom 20. stoljeća činili hidžru, pravdajući to razlozima očuvanja vjere. Ostavljali su zavičaj i domovinu za drugu domovinu i naciju koju su morali prihvatiti i gdje je vjera, koja je bila razlog seobe, bila dovedena u pitanje (laicistička Turska), ginuli su i žrtvovali se za nacionalnu (tursku) državu i zastavu.

Aktivno učešće u oblikovanju savremenosti kroz formu države, nacije ili drugih društvenih formi, pred muslimane Bošnjake postavlja važno promišljanje o bosanskoj državi kao izazovnom području rada na kojem se stječu pretpostavke za doseganje onog najvažnijeg – spasa na Ahiretu. Za njihovu vjeru i spas

(pre)važna je bosanska država i bošnjačka nacija. Islamska zajednica u BiH nije nacionalna vjerska zajednica, ali jeste po svom ustrojstvu i radnom dosegu prije svega i, ponajviše, bošnjačka. I moжда je upravo tako, s ponosom, treba i razvijati, naravno s punim uvažavanjem drugačijih identiteta naše ostale braće po vjeri. Naime, po ideji i misiji ona jeste univerzalna zajednica, međutim ta opća ideja svoju praktičnu formu i realizaciju mora dobiti među konkretnim ljudima i zajednicama, a koji su već ranije oblikovani ili se paralelno oblikuju u nacionalnom i državnom identitetu i kulturi. S druge strane, ne umanjuje se vrijednost univerzalne ideje ako se ona pokušava fokusirano implementirati u konkretnom višeslojnom kontekstu ili ako ona na poseban način oplemenjuje bilo koju nacionalnu kulturu i život. Ustvare, univerzalne ideje tek dobijaju potvrdu ako se uspješno apliciraju u lokalnoj sredini. Sljedstveno tome, apstraktna vizija ummeta konkretizira se u bošnjačkom narodu posredstvom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini kao prikladnoj organizacijskoj formi za ovo vrijeme.

Pojedini javni iskazi da su države vremenski i historijski konstrukti, da nisu konstanta i datost, unatoč njihovoj činjeničnoj tačnosti i utemeljenosti, za muslimane Bošnjake i njihove institucije u slučaju države Bosne i zvuče skoro blasfemično i pogibeljno. Ona je za njih i datost i “svetost”, uvjet postojanja i spasa. Stoga je prioritet prvog reda predano i neumorno građenje uvjeta za svakovrsni progres bosanske države i nacije sa sviješću vjernika da se time postavljaju uvjeti za spas i na Ahiretu. Islamskoj zajednici je mjesto u proćelju takvih nastojanja. Vjera se ne svjedoči samo količinom stvarne žrtve (krvi), nego prije svega količinom posvećenog rada (znoja) i stepenom blagostanja društva

progres bosanske države i nacije sa sviješću vjernika da se time postavljaju uvjeti za spas i na Ahiretu. Islamskoj zajednici je mjesto u proćelju takvih nastojanja. Vjera se ne svjedoči samo količinom stvarne žrtve (krvi), nego prije svega količinom posvećenog rada (znoja) i stepenom blagostanja društva. Borba za fizički opstanak u dostojanstvu, jačajući sve mehanizme i forme koji to omogućavaju, čini se da je danas farzi-ajn za Islamsku zajednicu i njenu ulemu. Opstanak naroda u dostojanstvu u bosanskoj državi i naciji sačuvati će vjeru i omogućiti realizaciju primarne uloge Islamske zajednice i univerzalne ideje islama koju ona nosi. Sačuvati život (narod), pa svjedočiti vjeru!

nema kraja. Zato je Vjerovjesnik rekao: “Ako daš Ademovom sinu jednu dolinu zlata, on će poželjati da ima dvije zlatne doline. I ništa mu neće napuniti usta osim kaburske prašine.” Drugim riječima, ljudi će uvijek htjeti više i ukoliko se ova duhovna boleština pohlepe ne izliječi, mogli bi je na kraju ponijeti sa sobom u mezar, što očigledno nije dobro.

Budući da islamska tradicija ustrajava na tome da se čovjek sastoji od tijela i duše, moramo se zapitati koji je to obzir ljudske ukupnosti što materijalizam oslovljava? Kao što je ranije ukazano, odgovor je tijelo. Prema islamskim učenjima, tijelo je najniža mogućnost ljudskog bića. Ono je najspoljajni dio onoga što uistinu jesmo i premda igra važnu ulogu u našem ovom i budućem životu (gdje imamo prefinjenje tijela), fizičko tijelo nije ono što mi stvarno jesmo. Otuda će oživljavanje samo tijela ozbiljno zamagliti naše istinsko jastvo od ostvarenja. Materijalizam se može obraćati samo tijelu a onima koji su pristali na materijalizam kao svoje životno načelo (i nema razloga vjerovati da su mnogi muslimani oslobođeni toga u praksi), može proći sav život bez oslovljavanja drugog, bitnijeg dijela ljudske cjelovitosti, naime, čovjekove unutarnje prirode odnosno duše.

Zapazite ovdje kako “retorika *dina* i dunjaluka” među mnogim modernim muslimanima zakida “*dinski* dio formule”, ističući tako vanjsku praksu religije a ne njen etički i duhovni obzir. Ustvare, svođenje *dina* jedino na fizički obzir islamske prakse, koja se bavi samo tijelom, pogodno se uskladuje s načinom razmišljanja materijaliste, čija je isključiva briga, kao materijaliste, tijelo.

Ukratko, život prekomjerno i gotovo (ako ne i) isključivo življen u težnji za materijalnim stvarima a time i jačanjem tjelesnog obzira postojanja oslabit će drugi dio čovjeka, to jeste njegov duhovni obzir.³ Takav život će nužno povlačiti i čovjekovu nesreću jer je, u krajnjem smislu te riječi, obzir ljudskog bića koji doživljava sreću duša a ne tijelo kao takvo. Puki pogled na mnoge ljude koji žive čisto putenim životom samo da bi shvatili kako postoji nešto više što traže, nešto ponad čulnog i tjelesnog, trebao bi biti dovoljan kao dokaz.

Postoji jedna duboka logika u načelu da je ljudska sreća povezana s nematerijalnim stvarima: Bog nije ni na koji način materijalan a ipak je Izvor sve sreće te je zapravo sama sreća. Što više postajemo „na sliku Božiju“ (sukladno vjerovjesničkoj naredbi

da se ukrasimo “Božijim odlikama”), to smo manje “materijalni” i sretniji. Što smo manje „na sliku Božiju“, to smo materijalniji i manje sretni. Osoba koja se bavi isključivo materijalnim svijetom i fizičkim tijelom je ustvari veoma udaljena od Boga, dočim osoba koja nastoji postati „na sliku Božiju“ izbjegavajući materijalnost i žustro se pripremajući za svoj susret s Bogom u budućem životu uživa posebnu vrstu blizine Bogu te je tako u stanju sreće koju ne može dokučiti osoba zaokupljena svijetom čulâ i koja po prirodi bježi od smrti. Ovo je “udio” koji, usred svih naših neophodnih materijalnih težnji na ovom svijetu, nikad ne smijemo zaboraviti.

Kao što bi trebalo biti jasno, nipošto ne pokušavam reći da je vođenje života u kojem učestvujemo u fizičkom svijetu i slicom nešto loše. Zapravo, nužno je da tražimo Božiju izdašnost na ovom svijetu i da nastojimo uspostaviti, koliko god je to moguće, život koji je nama ugodan, našim potomcima, našim zajednicama itd. Jedan od *mekasida* ili ciljeva islamskog prava (šerijat) jeste očuvanje imetka (*mal*) i to je nešto što nije promaklo nijednom od velikih učitelja islama, prošlih i sadašnjih. Zacijelo, ljudsko tijelo također igra važnu ulogu u duhovnom životu, ali to je tema koja bi zahtijevala mnogo podrobniju raspravu.⁴ Ono što ovdje oslovljavam jeste posebna, duboka psihološka vezanost za materijalizam kojem smo kao ljudska bića skloni i to kako se spone te privrženosti samo jačaju živeći u sekularnom svijetu koji se, u svojim osnovama, ne brine za sjećanje na božansko. Upravo nas taj oblik materijalizma umije obmanuti i navesti da zaboravimo svoje istinsko Ja. Čak i obronamjerni vjernici mogu upasti u zamku materijalizma ako nisu oprezni. Najsigurniji način da saznamo je li nas materijalizam sprečava da napredujemo kao duhovna bića jeste vidjeti gdje stoji želja za gnilanjem bogatstva i materijalnih dobara u odnosu na prisjećanje Boga u našem životu. U svom pojačanom stanju, nakupljanje bogatstva i jedna vrsta neumjerene kvantifikacije života može nas potpuno zavarati sve dok ne bude prekasno, naime, kad smrt pokuca na naša vrata: *Kvantifikacija vam odvlači pažnju, sve dok ne posjetite grobove* (102:1-12).

Izvor: Mohammed Rustom, “Our Share in this World”, *Sacred Web: A Journal of Tradition and Modernity*, vol. 34, 2014, str. 63-67.

4 Oni koji se zanimaju za ovaj pravac istraživanja naći će odličnu obradu u: Seyyed Hossein Nasr, *Religion and the Order of Nature* (New York: Oxford University Press, 1996), 7. poglavlje.

3 Za više o ovome, vidjeti moj komentar na 14:3 u: *The Study Quran*.